

UREDNIŠTVO IN UPRAVA
Videm - via Vitt. Veneto, 32
Tel. 33-46 - Poštni predal 186
Glavni in odgovorni urednik
VOJMIR TEDOLDI
Tiskarna T. Marioni - Videm

MATAJUR

GLASILO SLOVENCEV V VIDEMSKI POKRAJINI

N A R O Č N I N A :
Za Italijo: polletna 600 lir -
letna 1000 lir - Za inezemstvo:
polletna 800 lir - letna 1500 lir
Oglasi po dogovoru.
Posamezna številka 50 lir

Leto XVI - N. 22-23 (336-337)

Udine, 31. Decembra 1965

Izhaja vsakih 15 dni

panorama

Božič in novo leto

Zopet je tu božič, tradicionalni praznik krščanstva, katerega pa vsi s hrepenenjem pričakujemo; in zopet nam novo leto skoraj nervozno trka na vrata, a vsekakor z namenom, da bi se steklo srečno.

Božič, s smrečicami ali brez njih, je stopil skoraj v vsako hišo, ker je tako družinski; in prav zaradi tega je njegovo praznovanje veselo in mu daje značaj ljudskega dogodka, ki je domač in vezan na sladka bližnja in daljnja čustva.

Naj omenimo tudi vpliv tako božičnega kot noveletnega praznovanja na emigrante, katerih se je dober del vrnilo za te praznike domov pod rodni krov — in mi smo nadvse veseli, da jim moremo izreči dobrodošlico — ne samo zato, ker je sedaj nastopilo takolimenovana « mrtva sezona », oziroma pomanjkanje dela, ampak da bi tudi uživali med dragimi domačimi stenami božične praznike in da bi si v veselju s sorodniki in prijatelji zaželeli popolnoma srečno novo leto.

— o —

Pa preidimo na bežen in zgoščen pregled leta, ki se od nas posavlja.

Leto 1965 je bilo, na žalost, nemirno leto, ki je zelo zaskrbljalo vse človeštvo in pustilo za seboj žalovanja, bolečine in brezkončna razdejavanja.

Predvsem je nadaljevala — in še nadaljuje — umazana ameriška vojna v Aziji proti patriotom Južnega Vietnama in proti socialistični državi Severnega Vietnama. Ameriški letalci so metali velike bombe tudi na šole in bolnice, na katerih je bil vidno označen rdeč križ in pobili na tisoče otrok in bolnikov. V zavetiščih so uničili ljudi z dušiljivimi plini, z orožjem, ki je bilo tako drago Hitlerjevemu nacizmu, mojstrom cinizma in krutosti.

Potem sta se borila brez napovedi vojne Pakistan in Indija in še dva druga azijska naroda se nista pomirila, čeprav ju je pozvala Organizacija Združenih narodov (ONU), ki je poslala na lice mesta opazovalce z nalogo, da bi napravili vse, da bi prenehali z ognjem.

V Kongu, Rodeziji in San Domingu je vedno alarmno stanje. V Braziliji je predsednik odpravil demokratske svoboščine: koliko časa bo trajala ta njegova blazna diktatura? Tudi v Indoneziji, drugi veliki državi z več kot sto milijoni prebivalcev, ki je izstopila iz ONU, se je posrečilo reakcionarnim in nedemokratskim silam, a upa se, da ne za dolgo, postaviti iz zakona stranke in organizacije, ki so smatrane za antidržavne.

Papež Pavel VI. je šel v Azijo in Ameriko in povsod pozival na mir med ljudmi na zemlji. Kljub potovanjem, papež ni pustil v nemar ekumenskega koncila, ki je bil zaključen 8. decembra.

Splača se spomniti velikih nesreč, ki so se dogodile tu in tam po svetu leta 1965 in ki so terjale toliko žrtv: v morju (potopilo se je več ladij), v zraku (desetine velikih potniških letal je strmoglavilo), na cestah, železnicah, v rudnikih in na deloviščih. Najhujša nesreča se je pripetila v Švici v Mattmarku, kjer sta postala žrtvi tudi dva emigranta iz Beneške Slovenije.

Orkani in povodnji so povzročili veliko škodo v Birmaniji, Italiji, Jugoslaviji in drugod. V Furlaniji so bili najbolj prizadeti kraji na ravnini in na desnem bregu Tileneta. V Afriki je nek vulkan, ki je začel zopet bruhati po pol stoletju, povzročil smrt več kot dveh tisočev ljudi.

Med važne dogodke, posebno za nas, spada tudi obisk italijanskega predsednika ministrskega sveta Alda Mora v Jugoslavijo, katerega so zares prisrčno sprejeli. Ta obisk je pripomogel, da so se ekonomski in kulturni odnosi še bolj utrdili med obema sosednima državama.

— o —

Na tem mestu odpiramo srce, da zaželimo vsem našim čitateljem, prijateljem, emigrantom, skratka vsem, ki so nam blizu, prav veselo božične praznike in srečno novo leto, ki naj bi bilo polno uspehov in imelo obilo osebnih in družinskih zadoščenj.

ZELO VAŽNI PROBLEMI, KI ČAKAJO NA REŠITEV

V hribovskih predelih so ceste življenjskega pomena in zato ne bi smele biti zanemarjene

Zmogljivo cestno omrežje v Beneški Sloveniji in Rezijski dolini je osnova za gospodarski in turistični razvoj teh krajev - Turistični razvoj bi bil precej pospešen s proglasitvijo mejnih prehodov pri Prosnidu v tipanski občini in Učji za prehoda prvega reda - Valorizirati podzemeljske lepote, rečne izvire in stare gradove

Ze staro vprašanje prometnih zvez v Beneški Sloveniji in Rezijski dolini je treba obravnavati z vso pozornostjo, saj ni dvoma, da je v hribovskih predelih še dosti bolj kot v nižinskih krajih od rešitve tega vprašanja odvisen gospodarski in socialni napredek tamkajšnjih prebivalcev. Urejeno cestno omrežje — med drugim — tudi omogoča razrast turizma, ki je v Beneški Sloveniji in Rezijski dolini, lahko rečemo, še dokaj zanemaren; nihče se tod ne zveni za gradnjo gostišč in hotelov, pa čeprav je v naših krajih mnogo lepote, ki bi tuje pritegnile. Tod bi se razvoj turizma lahko oprl na številne zgodovinske, umetniške in kulturne znamenitosti, okolje je polno res lepih in mikavni stvari — tu so podzemeljske jame, gradovi, rečni izviri in vse to bi razvoj turizma v naših krajih zanesljivo lahko omogočilo.

Ko že govorimo o turizmu — o tem velikem gibalni sodobne civilizacije — lahko poudarimo, kako zelo pomembno bi bilo pospešiti proglasitev mejnih prehodov pri Prosnidu in Učji, ki sta sedaj drugorazredna prehoda, v mejna prehoda prvega reda. S tem preimenovanjem bi dobili nujno osnovo za najprikladnejšo in najkrajšo zvezo s Kobaridom in notranjostjo Slovenije.

Seveda ne moremo zanikati, da je bilo doslej za hrepenenje nekaj ukrepov, ki naj bi pomagali urediti tako pomanjkljivo cestno omrežje v krajih, o katerih govorimo. Dejansko se je v teh krajih začela gradnja ne le ene same, ampak celo več cest, res pa je tudi, da se je gradnja na teh cestah slej ko prej ustavila. Zakaj — na to žal ne znamo odgovoriti. Lahko pa povemo, da so bile doslej že mnoge ceste, ki so bile že tako slabe in skoraj neuporabne, še povsem zapuščene in brez vzdrževanja prepuščene usodi in naravnim silam. S takšnim nerazumljivim početjem so se že tako skromne prometne zveze v teh krajih še bolj skrčile. Namesto da bi odgovorni činitelji poskrbeli za kolikor toliko redno vzdrževanje, lahko sedaj ugotovimo, da so ceste v mnogih predelih Beneške Slovenije in Rezijske doline zares obupne; če nič drugega — to prav gotovo ne naredi dobrega vtisa na tujca, ki potuje skozi te kraje.

Naj na tem mestu napišemo samo drobno pripombo na račun vzdrževanja naših cest: v nekaterih občinah Beneške Slovenije so ceste prepuščene skrbi samo enega cestarja. Če pripomnimo, da je ta človek povrh vsega običajno še slabo plačan za svoje delo, je jasno, da od njega res ni mogoče pričakovati čudežev.

V zadnjem času so ceste v Beneški

Sloveniji in Rezijski dolini utrpeli zaradi poplav zares hudo škodo. Kaže pa, da je bilo nujno, da so uničujoče naravne sile opravile svoje razdiralno delo, saj edino to res lahko opozori pristojne oblasti na nujno potrebne ukrepe: da bo tu in tam treba urediti zajeze vode, da bo treba okrepiti nosilce pri nekaterih mostovih in da bo treba kakšen odsek ceste tako urediti, da bo cesta dejansko uporabna.

Ko že govorimo o ukrepih oblasti, naj napišemo, da je pred nedavnim pristojno ministrstvo odobrilo rezijski občini izreden prispevek za ureditev občinskih cest, ki so bile poškodovane pri zadnji poplavi. Vsota tega prispevka pa je bila bore majhna, saj je znašala komaj 800.000 lir. Podobne vsote so bile za isti namen odobrene oziroma nakazane tudi občinam Sv. Lenart (1 milijon lir) in še nekaterim drugim občinam.

V zadnjem času se je sprožilo tudi zanimanje za obnovu pokrajinske ceste skozi gornjo Tersko dolino, ki poteka prek področja Terske občine (Comune di Lusevera); obnovitvena dela so že določena in naročena. Cestni temelji ki ga je poplava hudo prizadela, bodo zelo verjetno spet obnovili in ga okrepili s primernimi obzidki iz malte. Razen tega pa bodo menda postavili nov trden nasip, ki naj bi odvajal hudourniške vode proti zahodu in bi v prihodnje preprečil, da hudournik ne bi več ogražal zemljišč oziroma stavb. Sredstva za ta dela bo zagotovila deželna uprava (gre za vsoto 8 do 10 milijonov lir), ki hkrati tudi namerava poskrbeti za asfaltiranje te ceste do Njivice in do Tera. Asfaltiranje ceste naj bi se začelo že na pomlad.

Za dokončno rešitev problema, ki smo ga nakazali na začetku članka, pa je vse to še dosti premalo. Treba bi bilo — in to bi bilo res nujno — s primernim cestnim omrežjem dejansko povezati vse vasi in zaselke Terske občine (Comune di Lusevera) s kraji v dolini.

Zal moramo ugotoviti, da so vsi dosežani prispevki oziroma vsa prizadevanja za ureditev cestnega omrežja v Beneški Sloveniji in Rezijski dolini kot kaplja v morje spričo dejanskih potreb. Za ureditev tega problema bi bilo treba vse drugačnih sredstev in res velike, iskrene prizadevnosti: že za udrnitev sedanje cestne mreže bi bilo treba velikih finančnih prispevkov, da ne govorimo o novih cestah, ki so za vse te kraje življenjskega pomena. Vendar bo vse to slej ko prej le treba urediti, če naj ti predeli Beneške Slovenije in Rezijske doline zaživijo tako kot zaslužijo — v smeri gospodarskega in družbenega razvoja.

ČAS BI BIL, DA BI SE ZGANILI

Dolina Rezije čaka na pomoč

Obisk slavnega ruskega filologa - Nobene industrije - Premalo rokodelcev - Malo njiv in še tiste so slabo rodovitne - Emigracija Moglo bi se misliti na turizem - Vedno živ ponos na izvor in tradicije

Dolina Rezije je ozemlje, ki ne naveliča, pa četudi ga vidimo večkrat in naj si bo to zaradi tradicionalne

vljudnosti in gostoljubnosti prebivalcev kakor zaradi njegovega posebnega naravnega odela, ki ga predstavljajo krasni panoramični razgledi iz visokih in dostikrat zasneženih gora in žuboreče vode, iz katere ribič namaka trnek, da lovi postrvi.

Potoki in potočki, ki tvorijo hudournik Rezijo, izvirajo ob vznožju mogočnega Kanina in potem brazdajo celo dolino, ki je dolga kar 21 km. Rezija se razteza kot velika kuščarica na tem in onem bregu reke.

Rezijuta (Resiutta) ali Na Belem so kot vhodna vrata in ena sama je cesta, ki vodi v Sv. Jurij (Bilo), v Ravenco — nekoč so jo imenovali Marijina Ravnica — kjer je tudi sedež občine Rezije in strokovna šola, v Njivo, Osojane in Stolbico pod Kaninom. Učja pa leži na južni strani Muškega pogorja in je dostopna preko prelaza Krnica. O tej vasi, ki je več mesecev na leto popolnoma odrezana od ostalega sveta, je treba govoriti posebej, ker je tako težka njena situacija.

V Ravenci, kjer še govorijo o avtocesti Trst-Trbiž-Dunaj s predorom skozi Muzce na jugu in z drugim na severu, da se bo prišlo na dan v Kluzi, lahko občudujemo prekrasne panorame, med temi tudi Kaninsko in Muško pogorje. Predno nadaljujemo se nam zdi naravno,

(Nadaljevanje na 3. strani)

Izseljenski kotichek

Pavel VI. je za pomoč izseljencem

Na sprejemu je papež Pavel VI. spodbudil člane Vrhovnega izseljenškega sveta (Consiglio Superiore dell'Emigrazione), naj nadaljujejo s svojo plemenito dejavnostjo, s katero pomagajo izseljencem v vseh deželah sveta.

Pavel VI. je hkrati tudi priporočil pristojnim oblastem, naj naredijo vse kar morejo, da bodo razna izseljenska vprašanja rešena v skladu z družbenimi in človeškimi potrebami.

Papež je poudaril, da več kot milijon delavcev vsako leto potuje iz dežele v deželo po Evropi, pri čemer si iščejo kruha zase in za svoje družine: Vse to — je pripomnil papež VI. — ustvarja močno vez med posameznimi evropskimi deželami in bo slej ko prej pripomoglo k skupnosti teh dežel in vseh socialnih področjih.

POROČILO EGS

Komisija Evropske gospodarske skupnosti (EGS) je predložila evropski skupščini osmo poročilo o socialnem stanju in EGS; poročilo se nanaša na minulo leto.

Poročilo, ki vsebuje vrsto zanimivih statističnih podatkov, opisuje, kakšen napredek je bil v letu 1964 dosežen na naslednjih področjih: na področju populacije v deželah članicah EGS in na področju aktivnega števila prebivalcev; nadalje na področju gospodarskega razvoja, zaposlitve, delovnih odnosov, mezd in delovnega časa, strokovnih združenj, socialnega zavarovanja, zaščite pri delu, vzajemne pomoči, družinskih vprašanj in na področju socialnih služb.

Ze bežen pogled na podatke iz omenjenega poročila nam pove, da se je socialno stanje v deželah članicah EGS izboljšalo v skladu s splošnim gospodarskim napredkom v teh deželah; delavski zaslužek se je v letu 1964 izboljšal in tudi splošno stanje zaposlitve je došlo.

V tem pogledu je precej pripomogel porast prometa na skupnem tržišču. Res pa je, da se je v letu 1964 še bolj kot v prejšnjih letih pojavilo v ospredju vprašanje zaposlitve ter v zvezi s tem vsa socialna in gospodarska vprašanja, ki iz prvega izvirajo.

Za splošno stanje zaposlitve je bilo posebno značilno to, da je v letu 1964 vladalo v vseh deželah članicah EGS precejšnje pomanjkanje delovne sile, posebno specializirane — razen v Italiji, kjer se je, nasprotno, nezaposlenost nekoliko povečala. V glavnem se je torej v vseh deželah članicah EGS nezaposlenost v primerjavi z letom 1963 nekoliko zmanjšala, razen — če še enkrat poudarimo — v Italiji, kjer je nezaposlenost porasla od 3,9% na 4,2% za mezdne delavce. V letošnjem letu pa se je ta odstotek nezaposlenosti v Italiji še precej povečal, posebno v gradbeništvu.

KOLIKO IZSELJENCEV IZ ITALIJE JE V JUŽNI AMERIKI

Po najnovejših statističnih podatkih Generalne direktije za izseljeniška vprašanja italijanskega zunanjega ministrstva se je število izseljencev Italije, ki so se naselili v Južni Ameriki, povzpelo že na 1.798.708 ljudi.

V raznih deželah Južne Amerike so se izseljenci iz Italije naselili takole: Argentina 1.283.000, Brazilija 305.700, Či-

le 16.170, Urugvaj 3.000; Venezuela 166.000, Bolivija 941, Kolumbija 3.400, Kostarika 1.400, Salvador 500, Ekvador 800, Gvatemala 300, Haiti 2.000, Honduras 90, Mehika 4.000, Nikaragva 107, Panama 900, Paragvaj 1200 in Peru 11.000.

V BELGIJI VEDNO MANJ DELAVCEV IZ ITALIJE

Dotok italijanskih delavcev v Belgijo vedno bolj upada. Medtem ko jih je prišlo lani (1964) še 7100, jih je prišlo v prvem polletju letošnjega leta (1965) samo še 4070: v prvem trimesečju 2616 in v drugem trimesečju 1454.

Vzrok za to je treba iskati v manjšem številu delovnih dovoljenj, ki so jih vsi emigranti dobili od belgijskih oblasti. V prvem četrtletju letos so belgijske oblasti izdale vsega skupaj 8139 emigrantskih dovoljenj za zaposlitev, v drugem četrtletju pa samo 4561. Od dovoljenj, ki so bila izdana letos v drugem četrtletju, so jih 1795 dobili delavci iz Španije, 1134 jih je bilo podeljenih delavcem iz Severne Afrike, 1454 pa so jih dobili izseljenci iz Italije.

IZKORISTIMO NAŠE NARAVNE LEPOTE

Turistične perspektive Beneške Slovenije

Kaj bomo naredili s podzemeljskimi jamami pri Landarju in pri Zavrhu, kako bomo v prid turizmu izkoristili naravne lepote kot sta šumljajoča izvira Tera in Nadiže ali druge posebnosti kot je na primer znana božja pot na Starigori s svojimi idealnimi vzpetinami in prekrasnimi razgledi?

Le malokdo ali sploh nihče pri nas ne govori o turističnih perspektivah Beneške Slovenije — čeprav ni jasno, zakaj je tako. Ta del dežele je namreč kot ustvarjen za tako imenovani mali turizem — za izletništvo, za rekreacijski turizem — in ima za to tudi vse naravne pogoje, samo izkoristiti bi jih bilo treba.

Koliko manj prikladnih predelov dežele, kjer je bila narava bolj skopa s svojimi darovi in kjer se zdaleč ni toliko naravnih lepote, je vztrajna propaganda doslej že spremenila v turistična središča, kjer turizem cvete in se razvija in pomeni velik del dohodka za tamkajšnje prebivalce!

Lepote Beneške Slovenije lahko človek dejansko vžljubi že prej, preden sploh stopi na ta čudovito lepi kočček dežele.

Povzpnete se - na priliko - na grič videmskega gradu, oziroma še bolje, stopite v tamkajšnjo zvezdarno; ob jasnih dneh boste uživali ob pogledu na prelepo panoramo, ki se bo odprla pred vami. To je Beneška Slovenija s svojimi griči in visokimi gorami v ozadju, ki se izgubljajo v sinjini, do koder vam seže pogled.

Od daljnega Krasa — naj nam bralec ne zameri, če smo s pogledom segli nekoliko onkraj meja prave Beneške Slovenije — nam oko zdrse v Vipavsko dolino, nad njo pa vidimo Nanos, Trnovski gozd in v ospredju Brda; bolj proti levi nam pogled obstane na dolini Nadiže, ki se jih ob strani vrstijo Korada, Stara gora, Kuk in še bolj zadaj Škrbina; v ozadju pa se dvigata Matajur in Krn, katere značilni lik prevladuje nad tem delom panorame. Delno vidimo tudi gorsko verigo Kolovrata.

Za tistega, ki gleda to panoramo z videmskega gradu ali z zvezdarne, pa se še dalje tam na levi v jasnih dneh odpre pogled na mogočni Triglav, ki je s svojimi skoraj tri tisoč metri najvišja gora Julijcev, in še na druge gorske velikane — na Kanjavec, Veliki Bogatin in na Jalovec.

Na severozahodu se pne v nebo gorski masiv Kanina, ki zapira Rezijsko dolino — tudi nezasluženo zapuščeno in skoraj neznano; bliže v smeri gledalca pa leži Veliki vrh, kjer v več izvirkah izvira Nadiža. Onkraj meje se Veliki vrh nadaljuje v Stol — oba se v panorami nekako prelivata v nižje vrhove Bernadije Le-ta skriva v svoji notranjščini znamenite podzemelske jame pri Zavrhu (Villanova), ki so naravna znamenitost prve vrste, saj so med najlepšimi v Evropi; žal pa to lepoto naše dežele pozna le malo ljudi — v glavnem vedo za te podzemelske jame samo speleologi. Levo od Kanina se nam pogled ustavi na nazobčani gorski verigi Muzcev, pod katero izvira in se prebija dalje reka Ter, še levo pa zaključujeta to skupino Lanež in Campon v ospredju, zadaj za njima pa skoraj dva tisoč metrski Lopič.

Ko se obrnemo proti severu, se nam pogled ustavi na bližnji dolini Tarčenta, ki jo z ene strani pripira Bernadija, z druge pa Štela, skoznjo pa se kot skozi nekakšen žleb prebijajo modre vode Tera.

In ko že govorimo o turizmu — lahko takoj začnemo naštevati prelepe panorame, ki se nam odpro še z drugih opazovalnih točk, denimo iz Črnega vrha, s Porčinja in Gorenje vasi, ki oklepa notranji del Nadiške kotline.

Nekaj pa je, kar predvsem manjka za uspešen razvoj turizma v Beneški Sloveniji in Rezijski dolini: to je primerno cestno omrežje.

Dejansko bi nemudoma morali začeti urejati to vprašanje; lahko bi, na priliko, že začeli urejati slikovito staro vojaško cesto, ki teče ob desnem bregu Nadiže in ki povezuje kraje v občini Podbonesec,

datira pa še iz časov prve svetovne vojne (1915-18). Ta cesta se vije v izredno slikovitem okolju in bi za turizem pomenila prometno zvezo prvega reda — žal pa je danes, lahko rečemo, v res obupnem stanju.

Cesta, o kateri govorimo, bi lahko pritegnila veliko število domačih in tujih turistov k znameniti podzemeljski jami pri Landru, ki jo po pravici imenujejo nacionalni spomenik; v notranjosti te podzemelske jame stoji starinska kapelica, posvečena Sv. Janezu, ki velja za najstarejšo cerkveno stavbo v Nadiški dolini in k njej romajo verniki tudi z one strani meje.

Kakor bi bila neodpuščljiva škoda zanemariti takšno zgodovinsko znamenitost kot je podzemeljska jama s kapelico pri Landru, tako je tudi velika škoda, da za turizem niso izkoriščene slikovite nadzemelske jame pri Zavrhu. Turističnih

zanimivosti pa je tod še več — denimo v bližnjem Tarčetu, ki je bil nekoč občinsko središče. Današnji turisti, ki hodijo tod okoli — posebno tisti, ki se zanimajo za zgodovino teh krajev — lahko tu občudujejo nenavadne okrogle kamnite plošče, ki so bile svoj čas pravcati mlinski kamni; iz teh plošč je bila narejena nekakšna okrogla kamnita miza, okoli katere so se zbirali predstavniki šestnajstih občin kot upravni odbor Landarske banke in javno razpravljali o vprašanjih, ki so zanimala vse prebivalce. Ta Landarska banka je bila pravzaprav nekakšna skupščina Nadiške doline, ki je hkrati z Mjersko banko, predstavljajočo občine iz doline Sv. Lenarta, tvorila parlament beneških Slovencev (Aren-go), se pravi glavno skupščino vse Beneške Slovenije.

Že sedaj, ko za obisk turistov ni dejansko prav nič poskrbljeno, si

od časa do časa prihajajo ogledovat znamenito podzemeljsko jamo pri Landru poznavalci te zgodovinske in naravne znamenitosti. Jamo pri Landru so že obiskali televizijski snemalci in od časa do časa jo obišče kateri od najbolj prizadevnih in kulturno razgledanih turistov — tudi iz tujih dežel, posebno pa iz Jugoslavije in Avstrije.

Turističnih privlačnosti, ki jih nudi Beneška Slovenija, pa je še cela vrsta. Tu omenimo vabljeni vzpon, ki privede turista na Matajur, in nadalje nič manj prijeten in slikovit sprehod, ki po vzpenjajočih se poteh iz Čedad in Sv. Lenarta pripelje izletnika do srednjeveškega naselja na Starigori. To naselje je večidel prijetno prenovljeno in je znano tudi po tem, ker je tam obiskana božja pot. Zelo lepa so tudi snežišča po pobočjih Reške doline, turistična privlačnost pa so vsekakor mnoge tamkajšnje gotske cerkvice, okoli katerih prirejajo domačini svoja tradicionalna cerkvena prošenja; predvsem tu omenimo cerkvico sv. Kvirina, ki je bila zgrajena leta 1493 in pred katero se je v senci stoletnih lip vsako leto na dan Sv. Petra in Pavla (29. junija) zbrala že omenjena glavna skupščina vse Beneške Slovenije (« Aren-go »), združujoča Landarsko in Mjersko banko (Banche d'Antro e di Merso). Navsezadnje pa ne smemo pozabiti omeniti tudi starinske cerkvice « Pri lipi » nad Št. Petrom Slovenov, ki je najstarejša versko središče v Beneški Sloveniji.

Se in še bi lahko opisovali naravne lepote in znamenitosti Beneške Slovenije, pa nam prostor tega ne dopušča. Na tem mestu samo še poudarimo, kako nujno in prav bi bilo, da bi pristojne oblasti omogočile razvoj turizma v Beneški Sloveniji in Rezijski dolini s primernimi ukrepi: predvsem bi bilo nujno — kar smo že večkrat poudarili — preimenovali nekatere sedanje drugorazredne mejne prehode v prehode prvega reda (gre za prehode pri Prosnidu, Učji in pri Livku), kar bi omogočilo dotok tujih turistov, hkrati pa bi se s tem tudi odprle nove tranzitne smeri.

Prekrasna panorama Čedad, ki jo je mogoče uživati s Hudičevog mošta. Na levem bregu Nadiže je stara uršulinska cerkev, skoraj ob reki pa je langobardski tempelj, v katerem so neprecenljivi umetniški zakladi, edinstveni na svetu.

Več pomoči našim emigrantom

Naj se ustanovi «Center za socialno varnost»

Francoska vlada je že ustanovila takšen center v Parizu, ki skrbi za varstvo delavcev ekonomskih emigrantov

Naš list se je vedno zavzemal in se še zavzema za stoletni problem emigracije, ki pobira iz naših vasi in zaselkov najboljše delovno silo in vedno smo želeli, da bi ta nesreča nekega dne prenehala.

Tudi v zadnji številki smo se dotaknili te žalostne tipke, ko smo pisali nekaj vtisov iz knjige «Sangue degli emigranti» (Kri emigrantov), ki okrutno razgalja razloge, ki so in so bili baza problema.

Na vsak način mislimo, da je prav in potrebno, da bi se ustanovil v Vidmu, glavnem mestu Furlanije, «Center za socialno varnost», kakršnega je že ustanovila francoska vlada v Parizu za varstvo delavcev emigrantov. Ta center naj bi bila ustanova, ki bi koordinirala vso temo, ki je vezana na emigracijo oziroma na zakonodajo, ki daje koristi delavcu, ki je, na žalost, dostikrat prepuščen samemu sebi od odhoda od doma in žalostnega slovesa od svojih dragih in prijateljev.

Ta ustanova naj bi se tudi trudila, da bi se nekateri varstveni zakoni, ker so nezaostni, izboljšali in naj bi tudi skrbela za asistenčne mere in mere socialnega značaja.

Iz Furlanije se izseli vsako leto — in mnogi so iz Beneške Slovenije in doline Režije — več kot deset tisoč delavcev.

Kakor vidimo, jih je mnogo. Naj se jim torej pomaga. Najboljša pomoč pa bi bila seveda ta, da bi jim poskrbeli delo na do-

mačih tleh in bi jim tako ne bilo potrebno hoditi po svetu za koščkom vsakdanjega kruha.

Zopet so se povrnil pod rodni krov «naše zimske lastovice». Privabili so jih božični in novoletni prazniki iz Švice, Nemčije, Francije in drugih držav, da bodo skupaj s svojimi najdražjimi uživali sladkost božične in silvestrovo noči. Tu vidimo emigrante na kolodvoru ob izstopu iz posebnih vlakov, ki so jih pripeljali v Videm.

Vizont, ki spada pod občino Neme, leži visoko v hribu na desnem bregu žuboreče Krnahte. Od tu se odpira krasen razgled po vsej furlanski nižini do morja.

Naj bi tudi naše kraje pokazali po televiziji

Pred kakim tednom je italijanska radio-televizija (TV 7) pokazala na ekranu nič kaj všečen dokumentarni film — tako iz demografskega kot iz ekonomskega vidika — ki pa je bil navsezadnje poučljiv, ker je pokazal zares obupno stanje nekaterih krajev; dokumentar, ki je povedal milijonom in milijonom gledalcem, da je v Fratturi, vasi v občini Scanno v Abruzzih, okoli 200 žena brez mož.

V Fratturi so poročene ženske kot bi bile samske, kajti vsi njihovi možje so v inozemstvu, neporočene pa so obsojene ostati device, ker ni moških. Ekonomsko je ta vas na izredno nizki stopnji — kot večina vasi Beneške Slovenije, ker revno kmetijstvo pomaga le toliko, da ne umrjejo od lakote.

Toda slučaj vasi iz Abruzzov, ponavljamo, ni edinstven, imamo jih nešteto. So vasi, ki imajo v Fratturi, izredno težke življenjske pogoje in ki so izolirane od ostalega sveta zaradi slabih cestnih povezav, posebno v zimskem času — tako je pri nas v Učji — ko zapade za dalj časa visok sneg in zapre ves promet.

Ker nas zanima поблиže življenje prebivalcev slovenskega jezika videmske pokrajine, ki je čestokrat žalostno, bi bilo prav, da bi italijanska radio-televizija kdaj pokazala kak dokumentarni film, ki naj bi bil resnično posnet, tudi o Beneški Sloveniji; film, ki naj bi prikazal realno življenjsko stanje tistih ljudi, ki okušajo emigracijo in za katere so odgovorne oblasti premalo menijo in pomagajo in ki so skoraj vedno ignorirale trpljenje ljudstva.

Gregorčičeva hiša muzej?

Na Tolminskem nadaljujejo z zbiranjem denarnih sredstev za preureditev rojstne hiše «Goriškega slavčka» Simona Gregorčiča v muzej. Hišo so od sedanjih gospodarjev že odkupili. Zbirajo pa tudi opremo, pohištvo in predmete, ki jih je pesnik imel, ko je služboval v različnih krajih na Goriškem. Kot je znano, je ta inventar shranjen po različnih muzejih, nekatere pesnikove knjige, molitvenike, klečalnik in druge osebne predmete pa hranijo tudi nekateri posamezniki.

Podjetja, šole, občine in posamezniki so doslej že prispevali več kot milijon in pol dinarjev, kar bo zadostovalo za odkup Gregorčičeve rojstne hiše. Slovesnost ob otvoritvi bo v avgustu prihodnje leto, ko bo na Vrsnem tudi večje srečanje planinskih društev iz obeh sosednjih področij.

ČEDAD

Spomnili so se padlih partizanov

V nedeljo 19. t.m. se je vršila v Čedadu komemoracija, da so po-častili spomin osmih italijanskih in slovenskih padlih partizanov, ki so jih ustrelili pred 21. leti naci-fašisti v bližini športnega igrišča, kjer je bila postavljena tudi spo-minska plošča.

To spominsko svečanost sta or-ganizirali ANPI (Zveza italijanskih partizanov) in čedadsko občina.

S priložnostnimi govori sta prof. Vittorino Zani iz Vidma in slikar Lui-gi Bront iz Čedada orisala grozo-dejstva nemške okupacije, zgodo-vino odporniškega gibanja in žrtvo-vanje osmih partizanov, ki so dali življenje za ideal svobode, pravice in miru med narodi.

Komemoracije so se udeležili tu-di svojci padlih, jugoslovanski konz-ul v Trstu Jože Gačnik, predstavi-niki čedadске občine, župani iz Ogleja, Remanzacca, Palazzolo del-lo Stella, deželni odbornik Romo-no, pokrajinski svetovalec Namor, tajnik pokrajinske ANPI Vincenti in še več drugih.

Pred spominsko ploščo so polo-žili tudi dva venca, ki sta jih po-klonili čedadsko občina in jugoslo-vanski konzulat v Trstu.

Demografsko gibanje

Koncem meseca novembra je čedadsko občina štela 10.944 pre-bivalcev, ki tvorijo 2891 družin in 13 skupnosti. V tem mesecu se je rodilo 16 otrok, umrlo je 12 oseb, v občino se je priselilo 36 ljudi, iz občine jih je šlo 45, po-rok pa je bilo 5.

Podbonesec

Ostanki iz prazgodovinske dobe

Landarska jama postaja vedno bolj zanimiva. Čeprav je zelo sta-ra — na stopnicah, ki vodijo pro-ti jami, je vsekana v eni izmed njih letnica 1007 — še vedno ni bila dovolj raziskana. Pred ne-davnim so se lotili nadaljnjih raz-iskovanj speleologi iz Čedada. Ko so pred dnevi šli pogledat, če je njihovim napravam v jami voda napravila škodo, so ugotovi-li, da je vodni tok odnesel de-set metrov dolgo in en meter de-belo plast apnenca in tako so prišla na dan okostja zelo veli-kih živali, največ zob, dolgih tu-di po deset centimetrov. Tudi pred osmimi leti so pri nekem kopanju našli na istem hribu ko-sti živali iz prazgodovinske dobe in zato so gotovo tudi te, ki so jih našli pred dnevi, iz predavni-ne in od živali, ki so izumrle.

Pri nadaljnjem raziskovanju so našli tudi nekaj plošč z napisi. O najdbah je bil obveščen čedad-ski muzej, ki bo poskrbel za proučevanje.

Sv. Lenart

Smrtna kosa

V videmski bolnici je umrl 34 letni Gianluigi Sauli, tajnik de-mografskega urada na občini v Vidmu. Ob spremstvu velike množice ljudi so ga položili k zadnjemu počitku na domačem pokopališču v Škrutovem.

Nova maša

Dne 26. decembra je bral novo mašo p. Gino Simac iz Kozice, ki je član misijonske Marije Tolaž-nice iz Torina. Ob tej priliki je bila izdana posebna brošurica, posvečena novomašniku.

Dober lov

Skupina lovcev iz šenlenarške občine je organizirala skupen lov na divje prašiče. Imeli so srečo

in ustrelili kar dva, ki sta vaga-la več kot 150 kg. Lova so se ude-ležili Camillo Dugaro, Aldo Leo-nardi, Alojz Vogrič, Aladino Dor-njak in Jožef Kjabaj. Prašiče so držali več časa obešane, da so si jih ljudje lahko ogledali od bli-zu. Tudi letos so prašiči napravi-li po njivah dosti škode in zato so bili dobrega lova zadovoljni tudi kmetje.

Sagra v Kravarju in Jagnjedu

Tudi letos smo lepo praznovali sv. Lucijo, naš vaški patron. Če-prav ni bilo še doma emigrantov, je bila gostilna kar nabito polna ljudi. Skoraj vsaka družina pa je spekla tudi gubanco, ki se do-bro prilaga k vinu, posebno v slast gre pa otrokom, ki komaj pričakujejo, da pride naokoli le-to, da spet jedo to domačo sla-ščico.

Na dan sv. Miklavža so imeli sagra pa v Jagnjedu. Tega dne so se spomnili tudi boja, ki je bil v okolici vasi 28. oktobra 1917, ko so združene nemško-avstrijske divizije prodrle fronto pri Kobaridu. Vršila se je prilož-nostna cerimonia, katere so se udeležili predstavniki vojaških in civilnih oblasti.

Iz Rezjanske doline

Pokrajina obdarila otroke iz Učje

V Učji se je vršila vrsta konfe-renc o odnosih med družino in šo-lo, ki jih je organizirala ustanova « Faina ». Govorili so jim šolski inšpektor Grassi, učitelj Gresseli, dr. Mainardis, inšpektor Picot, učiteljica Piva, učitelj Michelutti in še več drugih. Ob koncu so razde-lili otrokom pakete, ki sta jih za-nje poslali pokrajinska administra-cija in šolsko skrbništvo.

Huda nesreča

Močno poškodovano so prepelja-li v huminsko bolnico 52 letno Ma-rijo Di Biasio por. Madotto iz Sv. Jurija. Žena je gnala skozi vas na verigi privezano kravo. Tej je spo-drnilo na poledeneli cesti in je zbe-zljala. Začela je teči in vrgla ženo na tla in jo vlekla za seboj za kakih 30 metrov. Rešili so jo domačini, ki so ji takoj priskočili na pomoč. Dobila je hud pretres možganov in več drugih poškodb po telesu.

Iz Kanalske doline

Bodo postavili v Rajblju topilnico?

Že več let so nam zelo pri srcu problemi rajbeljskega rudnika in v prvi vrsti bi radi videli, da bi se poleg rudnika postavila tudi topil-nica za predelavo cinkove rude. Kot smo že povedali, topijo sedaj rudo drugje, največ v inozemstvu, kar je seveda ne samo neudobno, ampak tudi drago.

Danes pa moremo povedati ve-selo rojstvo, da je vlada sprejela sledečo resolucijo, ki so jo pred-stavili nekateri furlanski parlamen-tarci.

« Zbornica obvezuje vlado in po-sebno ministrstvo za državne ude-ležbe, da pospeši, sporazumno z deželno Furlanijo - Julijsko Bene-čijo, proučitev, načrtovanje in po-tem gradnjo potrebnih naprav v Furlaniji za predelavo in sekundar-no izdelavo rude, ki jo kopljejo v rabeljskem rudniku, kateri je se-daj pod upravo A.M.M.I. ».

Paravnajte naročnino

Lepo prosimo vse naročnike, da poravnajo naročnino za leto 1966, ki znaša, kot smo že po-ročali, za Italijo Lit. 1.000 (pol-letna 600), za inozemstvo pa Lit. 1.500 (polletna 800).

Ker ne moremo računati na druga sredstva kot na tista, ki jih prispevajo čitatelji in prija-telji, se zanašamo na Vas in pri-čakujemo, da nakažete vsoto našo upravo v Vidmu (Udine), Via Vittorio Veneto, 32 ali pa jo pošljete po pošti na naš tekoči račun št. 24/7418, naslovljen na « Matajur » - Udine.

Inozemski naročniki lahko po-ravnajo naročnino na vsakem pošttem uradu z mednarodnimi položnicami ali pa naj nakažejo dolžni znesek v kuponih

Med naročniki, ki bodo porav-nali naročnino tekom 31. janua-rja, bomo izžrebali bogate na-grade v knjigah in gramofon-skih ploščah slovenskih narod-nih pesmi.

« MATAJUR »

TAVORJANA

Cesta v Mažerole asfaltirana

Pred nedavnim so začeli z a-sfaltiranjem ceste, ki vodi iz Ta-vorjane v slovensko vas Mažero-le, ki leži visoko v hribih. Za ves čas, ko bodo dela v teku, bo ce-sta zaprta. Ljudje komaj čakajo, da bo delo končano, kajti seda-nja cesta je bila posebno v neka-terih krajih izredno slaba in je bilo težko voziti po njej in zato so se je izogibali tudi nedeljski izletniki.

Odlikovali očeta žrtev v Mattmarku

Videmski prefekt Bevivino je v imenu vlade na posebni ceri-moniji, ki se je vršila v Vidmu na pokrajinskem uradu za delo, podelil Rihardu Ceconu, očetu Aleksija, ki je postal žrtev v Matt-marku, odlikovanje « Stella del Lavoro ». Enako odlikovanje je bilo dano tudi v Rimu očetu Lu-cijanu Specogna, ki je tudi tra-gično preminul v Mattmarku.

Praznik kamnosekov

Dne 13. t.m., na dan sv. Lucije,

je bilo v Tavorjani zelo živahno, ker so imeli « sagro », obenem je bil pa tudi praznik kamnosekov, katerih je v tavorjanski občini vse polno. Kamnoseki so prazno-vali v prostorih otroškega vrtca. Poleg lokalnih zastopnikov obla-sti sta bila prisotna tudi deželni odbornik Giust in deželni pred-sednik za rokodelstvo Di Natale, ki sta prisotnost povedala, da bo dežela dala poseben kontribut, da bodo utrdili kamnoseški sek-tor.

Huda nesreča

Pred dnevi se je hudo pone-srečil 59 letni kmet Silvio Paluz-zano. Ko je peljal voz s parom volov, so se ti splašili. Mož je vstal in skočil, da bi vole pomi-rl, a pri tem je padel in voz gaje stlačil ob steno. Močno si je po-škodoval prsni koš in trebuh. Vaščani so mu takoj priskočili na pomoč in poskrbeli za njegov prevoz v bolnico. Če ne nasto-pijo komplikacije, bo ozdravil v enem mesecu.

Iz prve strani

da se spomnimo, kako je odlični jezikoslovec, slavist, bibliograf, pa-leograf in arheolog Izmail Ivanovič Sreznjevskij (1812 - 1880), slaven zaradi svojega « Lexiron » monu-mentalnega slovarja ruskega jezi-ka, obiskal leta 1839 dolino Rezije, to je ozemlje, o katerem bomo da-nes govorili. Njegova glavna naloga je bila ta, da je zabeležil način življenja, družinsko in socialno sta-nje, stopnjo izobrazbe, stare tradi-cije in verovanje, vraže, igre, praz-nike, kako se oblačijo, hranijo in drugo.

Sreznjevskij je zatrjeval, da pri-padnost doline Rezije najprvo pod Beneško Republiko in potem pod habsburško cesarstvo « ni ovirala Slovencev, da bi ostali vedno isti ». In res, ostali so do današnjega dne isti!

Že takrat je slavni filolog pisal takole: « Rezijani so srednje po-stave, lepo raščeni, lepe zunanjo-sti, njihova fiziognomija je brez karakterističnih posebnosti, so močne in zdrave konstitucije. Ni-sem videl bebecv in niti ljudi z golšo, katere srečujemo tako po-gostoma v sosednih gorskih področ-jih, kjer prebivajo Nemci. To so dobri ljudje, veseli in brez nasilnih strasti. Včasih so maščevanje obra-čunavali po posebnih in dobro do-ločenih zakonih, ki pa so ostali danes le spomin nanje, kot ma-

ščevanje samo. Sedaj pa gledajo, da pomagajo eden drugemu in vsi so v dolini kot ena sama družina. Hiša reveža je zares revna. Iz dvo-rišča se stopi v izbo, ki je črna od dima. Miza z leseno klopjo oko-li in nekaj sklednikov so vse pohi-štvo. V sredi sobe ali ob strani je ognjišče, kjer gori ogenj pod ko-tlom (stanjeda), v katerem kuhajo polento. Zjutraj in zvečer je izba vsa zakajena, tako da je nemogoče vstopiti. Sosednja soba, ki je maj-hna in ima eno posteljo in je brez peči, je spalnica. Spodaj je hlev, v katerem je krava in prašič in pol-no listja, da je toplo. Vaške poti so včasih tako tesne, da se ne more obrniti, ne rečem voz, ampak niti konj.

Nerodovitnost zemlje primora, da morajo mnogi zapustiti dolino in oditi na Kranjsko, Koroško in celo na Dunaj. Kmetijstvo je v obupnem stanju. Je malo njivic in še te so kamenite in slabe; čeprav jih do-bro obdelajo, dajejo le malo pridel-kov in so nezadostni za preživlja-nje vsega prebivalstva ».

Občina Rezija — tako se imenuje vsa dolina — meri 120 kv kilo-metrov in od teh jih je 53 pokritih z gozdovi ali grmičevjem in so ve-čina občinska last. Na vsak način je občina, ki jo, kot Beneško Slo-venijo, prištevamo med pasivna po-dročja furlanskih hribov.

Na sliki vidimo vas Osojane, ki je še danes, čeprav je tudi tu zelo padlo število prebivalstva, največja vas občine Rezija. Šolarjev je tu izredno dosti, ki pa morajo obiskovati strokovno šolo v Ravenci. Želja mnogih je, da bi odprli vsaj en oddelek strokovne šole v Osojanih, da bi jim ne bilo potrebno hoditi tako daleč

Dolina Rezije čaka na pomoč

Ta naš obisk v dolino Rezije nam je na žalost le ponovil nega-tivne vtise, ki smo jih dobili pre-je. Zares povsod manjkajo najo-snovnejše reči: kanalizacije, otro-ški vrtci, šole, primerna gostišča itd., in kar najbolj manjka, je vir kakšnegakoli dela. Da je Rezija zašla v tako bedno stanje, misli-mo, da je nekoliko temu kriva in-diferentnost in zanikrnost odgo-vornih organov, ki so podpirali in še podpirajo emigracijo, ki je v zadnjih letih dosegla strašen raz-mah. Vendar ostaja za dolino Re-zije emigracija — tipičen in poni-žujoč pojav naše zemlje — še ved-no edino rešilno sidro, to se pravi edina izbira za življenje in preživet-je.

Kakšen je letni dohodek na ose-bo? Prav gotovo najnižji na vsem italijanskem polotoku: okoli 120 do 130 tisoč lir nasproti 350 do 400 tisoč lir narodnemu dohodku, ki je sam po sebi nezadosten.

Dolina Rezije bi morala morda še bolj kot druga ozemlja spreme-niti svojo sliko, ki postavlja v os-predje svojo melanholično in vča-sih zaskrbljajočo resničnost.

Povsod, in še prav posebno v Koritih in Liščecah, v krajih, ki so skoraj odrezani od sveta, srečuje-mo zaskrbljene obraze, obraze, ki izražajo fizično in moralno trplje-nje; obrazi, ki predstavljajo neke vrste sliko njihove skrajne revšči-ne, njihove ponižnosti, ki se zde, da tudi izražajo čustva človeških očitkov proti tistim, ki jih, čeprav bi mogli in je tudi njihova dolž-nost, prav nič ne briga trpljenje in pravice drugih. Zgleda, da hočejo tu nekaj s silo iztisniti.

Je zaklopka emigracije — ta žalostni pojav, ki odnaša proč vse zdrave volje in primora žene na trda dela — eden od instrumentov, ki najbolj podpira zaželeno zmanj-šanje slovenskega življa v videm-ski pokrajini. Toda ta, mislimo, je napačna pot, ki so jo zbrali, da bi do konca izvedli svoj nečloveški načrt.

Rezijani pa so povsem složni gle-de volje, da se bodo odločno na-daljevali boriti, ne samo za mož-nost — in tu zaupajo še v obljube deželni in vladnih krogov — da bi prišlo do tako zaželenje ekonom-ske obnove, ampak tudi da bi bile resnično branjene in zaščitene nji-hove narodne in jezikovne pravice.

J. t.

Božični in novoletni običaji v Terski dolini

Se govori beneška zemlja o svojem življenju, se hranijo Velika glava, Mali vrh, Muzac dediščino slovenske grude: bolest in pesem, kamen in vriskanje, prvine v katerih se zrcali duša našega človeka-trpina. Se živi peščica zemlje slovenskega zapada, ki hrani izročilo ponizanih beneških mater, ži jenje nepoznanih očetov, življenje, ki živi v besedi in v srcih in se širi od roda do rada že več stoletij.

Terski Slovenci bivajo po malih in skromnih vaseh, v preprostih trdo zidanih hišah, pokritih s korci. Njihovo življenje ne pozna truda ne počitka. Misel jim je ponižna. Vera jih spremlja od rojstva do smrti. Prirojeno veselje jih nikdar ne zapusti, niti v nesreči. Zlasti se veselo ob božičnih praznikih, ko pridejo domov izseljenci. Ob tem času vas in ljudstvo zaživi in zasanja o Kristusovem rojstvu, zaužije božično skrivnost s sladkostjo in s srečo, ker Kristusovo rojstvo jim je luč in simbol enakosti in bratstva. Ob Božiču je vsak rodni hram obdan s tanci skrivnostnega veselja in prazničnega vzdušja.

V predbožičnih dneh se mlade žene in mladenke trudijo s čiščenjem, z urejanjem domačih prostorov. Dom zadobi občutek nebeškega miru in tople domačnosti. S preprostostjo uredijo v kuhinji božično drevesce, ki ga okrasijo z raznovrstnimi sladkarijami ter ga položijo na mizico v najvidnejši kotiček izbe. Pod drevescem napravijo s svežim mahom valovito pokrajino. Tu vidiš blagodišečo senožeti, zelene grice, suhe struge studencev, planjavice, ceste posejane z drobnim, čiš-

stim peskom. Ob cestah stoje lesene ograje iz suhih tenkih vejic (brušč). Po medlorazsvetljenih stezicah pasejo bele in črne ovčice pokrite z volnenim kožuščem.

Pod milim nebom, na vzvišenem sijajem kraju sredi revščine in radostne narave pa se smehlja neboljgno Dete, Bogstvarnik vsega sveta. Ni plenice, ne zibelke, ne jaslje, temveč ležišče z lepo urejenimi in porezanimi bilkami sena. Kot pri prvotnih scenerijah jaslic, ni hlevčka ne Jožeta ne Marije; le Dete leži s sladkimi očmi. Dobrosrčna kravica in osliček ga grejeta. Pred božjim Detetom trepete v rdečem kozarcu noč in dan lučka, simbol vere, ponižnosti in radostne ljubezni. Kuhinjski kotiček se je izpremenil, postal je družinski oltar, prazničen, blagoslovljen oltar molitve.

V letih, ko je huda revščina domovala v Terski dolini, so domačini prodajali drva za pičel zaslužek. Njim samim pa so pomanjkovale, odpadlo vejevje, stare drevesne korenine po gorah. Ves ta tako nabrani les so shranjevali za božični čas in pričeli so ga zgati ob pričakovanju polnočne maše. To suhljad imenujejo »luč«, ker ob gorenju svetilka (lučinja) in daje bolj živo in belo svetlobo.

Ob pričakovanju polnočne maše so se vsi družinski člani zbirali okoli ognjišča ter si pripovedovali dovipe, vmes pa molili, kramljali, se ogrevali pa tudi velikodušno pili novo dobro vino iz »čutare« (zemljena posoda) in iz »pivnice«. Ob razrušenju ognjišča je običaj izumrl, popivanje pa je le ostalo. Na božični večer, na »amandiz« imajo terski Slovenci na-

vado skuhati riž v mleku. Starejši si pravijo rečenico:

«Na amandiz,

to 'ma skuhati riž!»

Ker je naš preprosti in dobrosrčni človek dobro poznal revščino, se mu je včasih zasanjalo po boljši jedi; zlasti dobra jed je prijala otrokom; ta je razlog, da so starejši brili norce z otroki in jim dopovedovali, da bodo ob polnočni maši zastoj darovali riž in naj ne pozabijo zveti s sabo žlice.

Vneto so priporočali:

Pojtā, nu ču dati riž

nacuj na amandiz!»

(Pojdite, bodo dali riž,

nocoj na božični večer!)

Marsikdo je nasedel!

Novo leto pa spremljajo s streljanjem, z vriskanjem in ukanjem, s plesom in pijačo. Ob nastopu novega leta mu naborniki zazvonijo in tedaj si vsi iz srca voščijo srečo, se javno pobotajo za morebitne nevesečnosti in si odpustčajo stare spritje, ker hočejo pričeti veselo in čisto novo leto. Otroci pa v jutranjih, še mračnih urah do poldneva hodijo od hiše do hiše proseč:

«Koledo novo ljeťo,

Buoh Van deťte 'no dobrō ljeťo!»

(«Koledo novo leto,

Bog Vam daj dobro leto!»)

Povsod jih radostno sprejmejo in se z njimi pošalijo, nato jih bogato obdario z jabolki, orehi, lešniki, kostanjem, sedaj pa tudi s pomarančami in okusno sladkarijo.

Ženice so neverjetno prepričane, da »Koledarji« prinašajo srečo. Če vstopi prva na prag prosit »koledo« deklica, verjamejo, da bo kravica rodila »bokinico«, če pa pride deček prvi, se bo rodil »bokinič«. Na to zelo pazijo in ves dan si veselo dopovedujejo, kdo je prvi stopil. Taki so še živi običaji naše zemlje.

KRATKE DOMAČE NOVICE

GORJANI - Na zadnjem zasedanju občinskega sveta so sprejeli proračun za leto 1966, ki pa je, na žatost tudi letos, pasiven. Za kritje pasive bodo morali prositi za državno posojilo.

NEME - Pri pregledu volilnih seznamov so ugotovili, da šteje sedaj občina Neme 40 volivcev manj. Padec je pripisovati veliki emigraciji. Sedaj šteje občina 2630 volivcev.

POLJE - V bolnico so morali peljati 61 letno Bernardo Franz, ki je padla na poledeneli cesti, ko je šla v gozd po drva. Pri padcu si je zlomila več reber.

ČENTA - Videmska »Cassa di Risparmio« je dala osnovni šoli 30.000 lir prispevka za nabavo telovadnega orodja za tečaj korektivne telovadbe, ki ga bo organizirala didaktična direkcija.

ŠENČUR - Umrli je 75 letna Bepina Muloni, žena šenčurskega cerkovnika. Bila je poznana daleč naokoli kot dobra in poštena žena. Njenega pogreba se je udeležila vsa vas.

VIDEM - Pred dnevi je obiskala skupina tehnikov in delavcev iz ljubljanske pivovarne »Union« pivovarno »Moretti« v Vidmu. Gošnje so si ogledali moderne naprave in se še prav posebno zanimali

za oddelek, kjer polnijo steklenice. Ob koncu obiska je uprava »Moretti« priredila kosilo, katerega so se udeležile tudi notranje komisije.

KLODIČ - Dne 10. t.m. je po kratki, a neopustljivi boleznì zaprl svoje trudne oči 62 letni Alojz Loszsch - Vigi Balentarčiču iz Seuca. Bil je zelo priljubljen mož med vsemi, kar je pokazal tudi njegov velik pogreb.

RAJBELJ - Prelaz na Predelu je od 30. novembra zaprt. Tako bo do spomladi prekinjen promet med Trbižem in bovškim kotom, kar bo gotovo velika škoda za tujski promet in za ekonomske stike med obema državama.

BRDO - Občinski svet je na svojem zadnjem zasedanju med drugim sklenil, da bodo prosili RAI-TV, da bi postavila na gori Bernadski dolini se namreč zelo slabo vidi televizija.

PLATIŠČE - Pretekli teden je umrl 80 letni Luigi Sturma. Vse njegovo življenje je bil en sam dolg delovni dan. Zaradi njegove delavnosti in poštenosti je bil priljubljen med vsemi.

PODCERKEV - 18 letnega Lovrenca Zuanica, ki je 30. julija t. l. ubil svojo teto Marijo Mulič, so premestili v umobolnico v Montelupo Fiorentino, kjer bo ostal pet let.

PRAPOTNO

Cesta Bodigoj-Frdjel

V kratkem bodo do konca zgradili cesto Bodigoj-Frdjel, ki jo bo delal delovni kantir, katerega nameravajo odpreti. Na razpolago imajo 600 tisoč lir.

KODERMACI - Župnik don Attilio Balducci je bil premeščen v Flambruzzo pri Rivignanu. Ob odhodu ga je pozdravilo dosti vaščanov.

POROKE - Poročil se je bolničar Giordano Sirk iz Prapotnega z bolničarko Emo Bernasconi iz Čedada in zidar Luciano Bordon iz Prapotnega z delavko Erno Ruppel iz Frankfurta. Vaščani jim želijo dosti sreče na skupni življenjski poti.

NEME

Iz občinske seje

Na svojem zadnjem zasedanju je občinski svet med drugim sprejel sklep za nakup zemljišča, da bodo razširili pokopališče v Črneji. To je postalo namreč že tako tesno, da so v zadregi kam pokopavati, ker je vedno več ljudi, ki odkupijo grob in ne puste prekopavanja. Dokončali bodo tudi delo okoli šole na Vizontu, zgradili nove vodovode v Tamarju, Krnici in uredili cesto, ki vodi v Krnice. To so vsi urgentni problemi, na rešitev katerih čakajo ljudje tistih vasi že celo vrsto let.

Zlata maša

Dne 15. novembra je obhajal svoj zlati mašniški jubilej župnik Anton Vidmar, doma iz Črneje. Zlato mašo je bral v cerkvi, kjer je bral novo mašo, to je v kapelici nun »Dimesse« v Vidmu. V tej pol stoletja dolgi dobi je g. Vidmar služboval po raznih farah Beneške Slove-nije, med temi v Gorenjem Brnasu, Tipani in Lazah.

SOVODNJE

Deželni odbornik za kmetijstvo obiskal Nadiško dolino

Pretekli teden je deželni odbornik za kmetijstvo in gozdarstvo Comelli obiskal več občin v Nadiški dolini. Najprvo je bil v Sovodnjah, kjer je skupaj z županom proučil najnujnejše probleme. Potrebovali bi cesto Ložac-Matajur, za katero predvideva načrt 110 milijonov lir stroškov, poljsko pot v Mašeri in da bi se končno zgradila cesta, ki vodi v Brdca.

Nato se je odbornik podal v Grmek, kjer so ga tudi sprejeli občinski svetovalci in mu razložili občinske potrebe: ojačenje vodovoda v Lombaju in Obrankih, postavitev javne vage v Lesah in

gradnjo nove poljske poti, ki bi vezala Brdo in Peternel z dolino.

Deželni odbornik je povsod obljubil, da se bo interesiral, da bodo vsi ti problemi vključeni v načrt javnih del v prihodnjem finančnem letu.

Prašiča je izgubil

Živinski trgovec Natale Medves je pretekli teden doživel nič kaj prijetno dogodivščino. Kupil je debelga prašiča od Antona Špekoneja iz Podbonesca. Ko ga je peljal v Ažlo, da bi ga tam prodal, je ugotovil, da je prašič izginil. Takoj je mobiliziral več ljudi, da so ga začeli iskati po vsej okolici. Našli so ga v Podbonescu na neki njivi, okoli pa vse polno ljudi, ki so ga hoteli pobiti s koli, ker so mislili, da je divji prašič. S težavo so ga ujeli in zvezali, da ga je potem Medves prodal.

FOJDA

Kje so naši ljudje

Prešteli smo koliko naših ljudi je doma in koliko jih je po svetu. Prišli smo do grenkega zaključka: od 4100 ljudi, kolikor jih šteje naša občina, jih je po svetu kar 791 in sicer 224 jih je v Švici, 97 v Nemčiji, 95 v Belgiji, 54 v Franciji, 21 po raznih drugih evropskih državah, 300 pa jih je preko oceana.

Te številke nam povedo, da so odšle od doma najbolj zdrave in močne sile. To je žalostno in emigracija se še nadaljuje. Tudi v prihodnjem letu namerava oditi po svetu še cela vrsta delazmožnih ljudi in tako bodo vasi še bolj prazne in malinhonične.

Za božične praznike je prišlo domov precej emigrantov, zlasti tistih iz Švice in Nemčije. Dne 26. decembra se bodo zbrali vsi skupaj v Fojdi, ker je za ta dan organiziran »praznik emigrantov«. Župan je poslal vsem novoletno voščilo in jih povabil na slavo.

SV. LENART SLOVENOV

Pomoč družinam oškodovanim po neurjih

Deželna uprava je podelila našim občinam 1 milijon in pol lir kot pomoč družinam, ki so utrpeli škodo zaradi neurja.

V isti namen je podelila 2 milijona tudi občini Dreka, 1 milijon 900.000 lir Srednjem in 1 milijon Grmeku.

Ojačenje luči

Tele dni je dala občina v apalt električarska dela javne razsvetljave. Sedanje žarnice bodo nadomestili z neon luči. Načrt predvideva za to delo 3 milijone in pol lir.

~~~~~ Za naše mlade bralce ~~~~~

Sladka kaša

Bila je nekoč revna, pridna deklica. Živela je sama s svojo mamo in ničesar nista imeli jesti.

Pa je šla deklica v gozd in tam je srečala staro ženo, ki je že poznala njeno siromaštvo. Podarila ji je lonček, ki mu je bilo treba samo reči: »Lonček, kuhaj!«, in že je začel kuhati dobro, sladko kašo. Če pa je rekla: »Lonček, stoj!« je spet prenehal kuhati.

Deklica je prinesla lonček domov svoji mami. Tako sta bili rešeni svojega uboštva in stradanja in sta se najedli sladke kaše, kadar koli sta hoteli.

Ko je nekoč odšla deklica z doma, je rekla mama: »Lonček, kuhaj!«. In lonček je začel kuhati, da se je do sitega najedla. Nato je hotela, da bi lonček spet nehal, a se ni spomnila prave besede. In lonček je kuhal. Kaša je stopila že čez rob lončka in se je kar kuhala in kuhala. Nakuhal se je polna kuhinja in že cela hiša. In nato še druga hiša in potem ceste, kakor da hoče nasititi ves svet.

Nastopila je prava stiska. In živ človek ni vedel, kako bi se

dalo od pomoči v tem čudu prečudnem, ki jih je doletelo.

Nazadnje šele, ko je ostala sama še ena hiša prazna, je prišla deklica domov ter rekla samo: »Lonček, stoj!«. In kakor bi trenil, je lonček obstal in nehal kuhati.

Vsako pa, ki je hotel spet pri-

UBOGI MIHEC

— Tako sem žalosten! Moj oče je bil pri zobozdravniku in je dobil nove zobe.

— In zakaj si žalosten?

— Ker sem prepričan, da jih bo dal predelati in jih bom moral potem nositi jaz, kakor nosim za njim hlače.

OGORČENJE

Skrben gospodar je umiral, zato je dal poklicati dva soseda, da bi napravil testament. Toda žena mu je ves čas, ko je narekoval

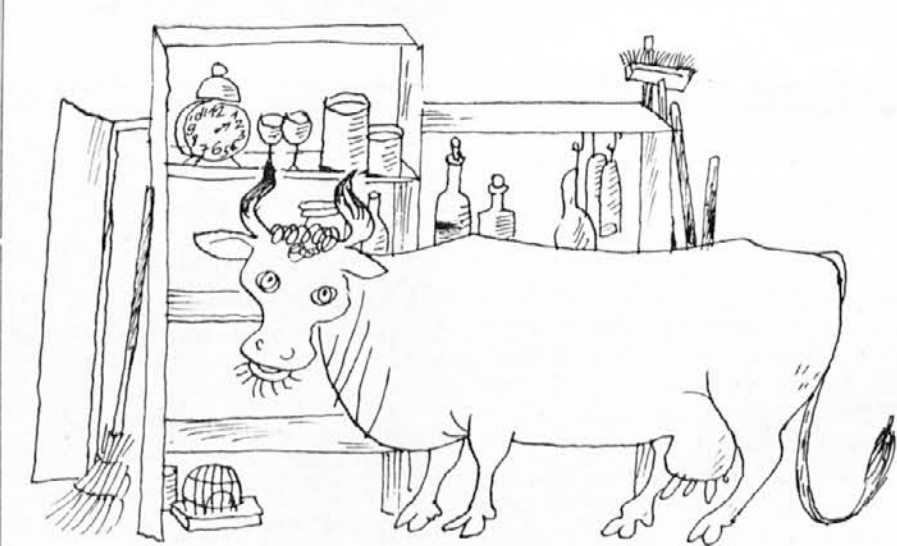
ti v mesto, se je moral pregrizti skozi sladko kašo.

JELEN IN JELENČEK

Nekoč je jelenček rekel jellenu: »Očka, večji in hitrejši si od psa in velikansko rogovje imaš. Lahko se braniš. Čemu neki se vendar psov tako bojiš?»

Jelen se zasmeje in odgovori: »Saj imaš prav, sinko, toda, kaj hočem: kadar začujem psa, se tako urno zadrevim v beg, da na to še pomisliti ne utegnem».

KRAVA IN TRGOVINA

Pride krava v trgovino založeno res obilo, bulji v porcelan, zlatnino, milo, ure, torbe, svilo, v dolgem repu z repom maha, dokler prodajalka plaha le ne vpraša čudno kravo: »Krava, prosim, kaj želiš? Kar želiš, to dobiš. Kaj želiš torej?« »Travo«. »Toda milostljiva krava,

tu se ne prodaja trava«. »Čudno! Kaj mi ne peveste! Kaj pa torej tukaj jeste?« »Kruh, klobase, torte, juhe«. »Bogve jeste kakor muhe«. Pa se krava je obrnila in se nikdar več vrnila. »No, kako je?« »Vol jo vpraša. Nič ni v mestu. Slaba paša».

MATEJ BOR

Domislice

Kdo je zares zvest? Tisti, ki se vsak dan znova zaljubi v istega človeka.

Kaj je prijateljstvo? Skrivnost, ki si jih zaupamo.

In kaj je prijatelj? Nekateri ljudje postanejo prijatelji, ko so si razkrili svoje skrito srce, drugi šele potem, ko so se skupaj napili.

Prijatelji so dobra zdravila za srce — vendar je treba poznati dozo.

Nikoli ni sovražnik zmeraj sovražen, prijatelj zmeraj prijateljski.

Vsak filister, ki začne malo misliti, zmerja čez filistre.

Nekateri poplačajo, drugi samo plačajo.

Vsi ljudje so nagi — pod obleko.

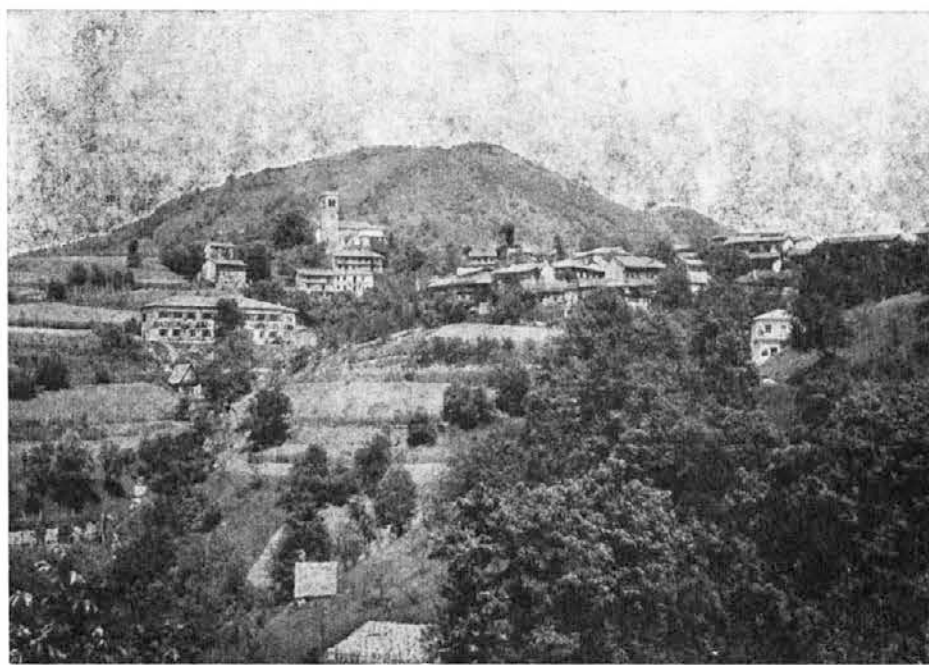
Čigav bo jutrišnji svet?

V sodbi starih

Berimo zdaj, kaj pravi D. E. Bianchini v knjigi « La Slavia » leta 1901. Takole pravi: « Vi sono tutti che di quando in quando mandano l'allarmi contro il panslavismo fantastico del distretto di S. Pietro; s'adoperano a sopprimere quella lingua dai confini d'Italia. Se gridano per fine politico, a me sembra che parlino senza conosce-

ZANNESE DELLO

Motno vino pa lahko tudi pretakamo, a samo v primeru, da je popolnoma prevreto. Se bo pa potem hitreje učistilo, a zato bomo morali prej pretakati v drugo.

Tribil di Sopra per le sue smaglianti e attraenti caratteristiche naturali lo si può definire la vera perla del Comune di Stregna da cui dista un paio di chilometri e la cui strada, si spera, tra non molto verrà asfaltata. Il paese e i suoi dintorni sembrano proprio invitare il turista a godere, innanzitutto, dei loro meravigliosi panorami: infatti da lassù l'occhio abbraccia interamente tanto la maestosa valle dell'Isonzo che l'immensa pianura friulana fino al mare

Slavia friulana turistica

Ma quello che in buona parte manca nella Slavia Friulana e nella Val Resia e a cui bisogna rapidamente rimediare è una efficiente e comoda rete stradale. Bisogna quindi sistemarla e migliorarla questa rete, a cominciare dalla strada costruita dai militari durante il primo conflitto mondiale (1915-18) che costeggia la sponda destra del Natisone e che collega le frazioni del Comune di Pulfero. Questa strada si snoda in uno scenario panoramico meraviglioso tinto di verde e gorgogliante di acque che allietano la vallata protetta e quasi amorosamente

Ad ogni modo, per meglio favorire la nascita e l'affermarsi del turismo nella Slavia Friulana, e anche nella Val Resia, non si può non suggerire alle autorità responsabili di ogni grado che come primo e forse determinante contributo lo possono dare i valichi di confine, e più precisamente quelli di Prossenicco, Uccia e Polava-Livek, valichi che potrebbero enormemente ingrossare il flusso dei turisti della Repubblica Popolare Socialista di Slovenia, del resto già sensibilmente presenti in varie circostanze, nella Slavia Friulana e nella Val Resia ed in ispecie alle fonti del Natsonsul Monte Maggiore ed a quella del Torre sulla catena dei Musi ed alle quali si accede per strade che sembrano fatte apposta per chi va alla ricerca di emozioni: tanto sono ricche di eccezionali visioni panoramiche.

I CONTI NON TORNANO

La comunità Slovena e la Regione

Resoconto di un anno e mezzo di attività svolta in seno al Consiglio Regionale nel quale non è permesso parlare in sloveno
Una sentenza della Corte Costituzionale precisa che la Regione non può dettare norme sulla tutela delle minoranze linguistiche

Molto opportunamente, a un anno e mezzo dalla costituzione della Regione Friuli-Venezia Giulia a statuto speciale, il « Bollettino d'informazioni degli Sloveni in Italia », che esce a Trieste, ha pubblicato un ampio quanto utile resoconto circa le questioni slovene trattate appunto durante questo periodo.

Come si sa, del Consiglio Regionale fanno parte tre sloveni e precisamente il dott. Josip Škerk (Slovenska skupnost - Unione Slovena), il dott. Karel Šiškovič e Josip Jarc (entrambi del P.C.).

Il Consiglio Regionale si è riunito la prima volta il 26 maggio 1964 e il suo Presidente provvisorio De Sandre sottolineò « l'uguaglianza di tutti i cittadini davanti alla legge » mentre il Presidente effettivo eletto, dott. D. de Renaldini, parlò della necessità del « rispetto di cittadini di altra lingua ». Nella sua seconda seduta, una volta eletta la Giunta (Governò) e il suo Presidente, dottor Alfredo Berzanti, quest'ultimo non nominava affatto gli sloveni.

Il 25 giugno 1964 Šiškovič e Jarc chiesero invano che i verbali delle riunioni consiliari, venissero, ai sensi dell'art. 3 dello statuto regionale, redatti anche in lingua slovena. E quando il 13 luglio successivo Šiškovič e Jarc tentarono in aula di parlare in sloveno vennero interrotti da missini e liberali mentre il Presidente de Renaldini obiettò che non esiste una legge che permette l'uso di una lingua che non sia quella italiana (è insomma successa la stessa cosa che toccò al nostro Direttore quando faceva parte del Consiglio comunale di Taipana).

Respinta il 23 luglio 1964 la proposta di parte comunista circa la creazione di un ufficio speciale per le minoranze nazionali. Sei giorni dopo il Consiglio Regionale approvava questo emendamento al secondo comma dell'art. 9 del Regolamento: « Nei casi in cui si tratterà di problemi che riguardano la comunità slovena, verrà chiamata a partecipare alle riunioni del Comitato stesso una persona competente nel campo specifico ».

Il 20 ottobre 1964 l'avvocatura dello Stato presentò alla Corte Costituzionale un « ricorso » del Presidente del Consiglio dei Ministri per la risoluzione del conflitto di attribuzione tra lo Stato, che avoca a sé il diritto di tutela delle minoranze etnico-linguistiche, e la Regione Friuli-Venezia Giulia. Con il ricorso lo Stato ha voluto dimostrare che la Regione, con l'approvazione di certe disposizioni ha esorbitato dai limiti delle competenze attribuitigli dallo Stato, violando con ciò gli artt. 4, 5, 8, 14, 16, 18 e 29 e invadendo la sfera di competenza dello Stato. Pertanto la Corte accolse il ricorso e, con sua sentenza del 10 marzo 1965, annullò ogni disposizione denunciata.

Va però ricordato che il Consiglio Regionale il 10 novembre 1964 si espresse favorevolmente circa la resistenza in giudizio contro il ricorso del Presidente del Consiglio dei Ministri.

Invano al Consiglio Regionale il 20 ottobre 1964 venne chiesto (istanza Škerk) che venisse istituita all'Università di Trieste la Cattedra per la lingua slovena nonché una scuola agraria con lingua di insegnamento slovena (in quella circostanza si condannarono anche i tentativi di snazionalizzazione con gli espropri dei terreni di proprietà degli sloveni).

Circa la toponomastica in lingua slovena a Doberdob (Doberdò del Lago) deliberata nel settembre 1961, così rispondeva, per ultimo, il ... 18 gennaio di quest'anno, l'Assessore dott. Vicario (dc):

« La toponomastica, ai sensi dell'art. 5 punto 19, dello Statuto, rientra nella competenza legislativa secondaria (detta anche concorrente) della Regione, per cui, con legge regionale, tutta la materia potrebbe essere disciplinata « ex novo » in armonia con i principi delle leggi dello Stato nella specifica materia. E appunto,

ai sensi di tale disposizione statutaria, il Prefetto di Gorizia ha ritenuto soprassedere ad ogni determinazione in ordine alla deliberazione del Consiglio Comunale di Doberdò del Lago, relativa alla modifica della denominazione di alcune vie comunali. Tuttavia, nella carenza di nuove norme, vigono tuttora la legge 23-6-27 numero 1158 (legge fascista), concernente la denominazione di nuove strade e piazze pubbliche ed il R.D.M. 10-5-1923 numero 1158 che attribuisce al Ministero della Pubblica Istruzione il compito di approvare le modifiche della denominazione delle vecchie strade e piazze comunali. Pertanto, affinché la Regione possa subentrare nelle competenze amministrative del Ministero citato, occorre apposito provvedimento legislativo, che la Giunta (Governò) avrà cura di promuovere nel quadro della regolamentazione dell'intera materia ».

Questo finora il risultato di quattro anni abbondanti di sollecitazioni e petizioni! E chissà mai quanto dovrà attendere Doberdò per dedicare alcune sue vie a nomi insigni di poeti e scrittori sloveni.

Sempre in tema di toponomastica merita ricordare che nella seduta del Consiglio Regionale dell'11 luglio 1965 ven-

ne discussa una interpellanza (presentatori Pittoni PSI, Pacco PC, Škerk US) sul divieto della Questura circa la scritta bilingue sul monumento ai 300 partigiani caduti a Muggia dei quali ben 180 erano di nazionalità slovena; e invano Pacco chiese con dignitosa ferocezza l'annullamento di tale divieto nonché un solenne scoprimento del monumento, e invano Škerk ha fatto presente che l'autorità è ricorsa ad una legge di stampo prettamente fascista e che la popolazione slovena ha visto nel provvedimento una grave offesa ed un'altra prova che si è ancora sempre molto lontani dalla parità dei diritti che pure è garantita dalla costituzione.

Circa il progetto di legge sugli organi e procedure per la programmazione regionale, il 27 gennaio 1965 Jarc e Sema (P.C.) presentarono questo emendamento: « In tutti i casi in cui si tratterà di problemi che riguardano la comunità slovena, le caratteristiche storiche della località, le caratteristiche del paesaggio, il patrimonio artistico, nonché lo sviluppo della cultura, della lingua, delle scuole di ogni ordine e grado, delle istituzioni esistenti fra gli sloveni, verrà chiamata a partecipare alle riunioni degli organi di programmazione una persona competente nel campo specifico proposta dai

tre Consiglieri eletti nel Consiglio Regionale ».

Durante il dibattito (maggio 1965) sul primo bilancio regionale, il dott. Škerk — dopo aver sottolineato che l'art. 3 dello Statuto Speciale potrà considerarsi attuato interamente solo quando tutti gli appartenenti del gruppo etnico sloveno della Regione, cioè del territorio di Trieste e di quelli di Gorizia e di Udine, saranno in grado di poter concorrere al rafforzamento della fiducia e della pace degli animi, di cui sono presupposti essenziali: la condizione di uguaglianza di ogni gruppo linguistico rispetto agli altri e di ciascun cittadino, a qualsiasi gruppo appartenga; la compartecipazione di tutti i gruppi al potere autonomo locale; la predisposizione degli strumenti e mezzi per lo sviluppo economico, culturale e sociale in uno spirito di comprensione e di reciproca collaborazione al fine di valorizzare ed elevare gli ideali e gli interessi di ciascun gruppo linguistico nell'ambito locale e in quello internazionale — ha ricordato che, in sede di Assemblea Costituente, la Sottocommissione per l'organizzazione dello Stato aveva approvato alla unanimità la seguente mozione:

« Le zone abitate da popolazioni miste-lingui formeranno distinte unità territo-

riali, ordinate in modo da garantire, in armonia con le istituzioni democratiche dello Stato, l'uso della lingua e lo sviluppo della cultura, il rispetto e lo sviluppo dei costumi, delle tradizioni ambientali e degli interessi locali ».

Pertanto, mentre alcuni problemi del gruppo etnico sloveno hanno trovato, o stanno, sempre a stento (ma non nella provincia di Udine), per trovare una soddisfacente soluzione, ne sono moltissimi altri che, lungi dall'essere risolti, non sono stati nemmeno affrontati; e tra i problemi tuttora insoluti figurano:

1) la parificazione della lingua slovena con quella italiana e l'assunzione d'un numero corrispondente di sloveni in tutti gli uffici pubblici della Regione ove vive il gruppo etnico sloveno; 2) una giusta rappresentanza degli sloveni in tutti gli organi amministrativi ed in tutte le commissioni, in specie regionali, che tratteranno e decideranno delle questioni relative alla minoranza slovena; 3) la tutela del territorio etnico sloveno al fine di non pregiudicarne la composizione etnica; 4) l'istituzione delle scuole e dei corsi professionali sloveni di tutte le specie e gradi; 5) l'adattamento degli asili infantili, delle scuole elementari e medie slovene alle necessità ed ai bisogni dell'individualità etnica della minoranza slovena; 6) il riconoscimento dell'originaria toponomastica slovena per le località dove vivono gli sloveni, con conseguente collocazione delle tabelle toponomastiche bilingui all'ingresso degli abitati; 7) il diritto delle associazioni ed istituzioni culturali, educative, sportive, di beneficenza e delle organizzazioni slovene di essere partecipi delle sovvenzioni pubbliche e di poter usare degli impianti pubblici nello stesso modo previsto ed attuato per le organizzazioni ed istituzioni dei cittadini di lingua italiana; 8) il diritto degli operatori economici sloveni a parità di trattamento nelle sovvenzioni e nelle compartecipazioni con quelli italiani; 9) il rimodernamento ed il funzionamento dell'agricoltura, il ridimensionamento e la eliminazione delle servitù militari specie nelle provincie di Udine e Gorizia; 10) l'acquisizione di nuovi posti di lavoro con garanzia di precedenza nel collocamento per i residenti nella Regione, senza discriminazione a danno degli appartenenti alle minoranze etniche; 11) la concessione di agevolazioni per la costruzione e le assegnazioni di case popolari ed economiche anche per gli appartenenti alla minoranza etnica slovena; 12) l'inclusione delle offese al nome, lingua e cultura della minoranza etnica nel concetto di « vilipendio alla Nazione ».

Va ricordato che il 6 agosto 1965 il dott. Škerk, evidentemente in conseguenza delle dimostrazioni fasciste antislovene del 30 luglio 1965, presentò un progetto di legge sulle disposizioni penali a tutela delle minoranze nazionali e linguistiche, progetto che la Giunta approvò e che venne discusso il 15 ottobre 1965 dalla Prima Commissione del Consiglio Regionale. I due articoli che più interessavano erano: 201 bis). Si applicano le pene previste dall'art. 291 a chiunque pubblicamente offende le tradizioni, la lingua e la cultura delle minoranze nazionali e linguistiche; 415 bis). Si applicano le pene previste dall'art. 415 a chiunque pubblicamente incita all'intolleranza o all'odio nazionale e razziale.

Per finire diremo che nella Provincia di Udine mai e poi mai si è fatto nulla di nulla per i quarantamila cittadini di parlata slovena i quali si accontenterebbero di poter per il momento di godere almeno di alcuni dei benefici cui già godono i cittadini di parlata slovena del territorio di Trieste e quelli — ma in minor misura — della provincia di Gorizia, a cominciare dagli aiuti finanziari e dall'insegnamento scolastico da impartirsi nella lingua madre.

Quella di Ramandolo è una chiesetta che vale un tesoro

Il paese di Ramandolo, oltre che per i suoi vigneti che danno un ottimo vino dal quale appunto prende il nome, è famoso anche per una delle più vecchie chiesette della Slovenia friulana insieme a quella del Tiglio (Lipa) e di San Quirino (Sv. Kvirin), ove nei tempi della repubblica di Venezia, gli Slavi del Friuli che componevano « il piccolo parlamento » o l'arengo delle Banche d'Antro (Landar) e di Merso (Mjersa), il 29 giugno di ogni anno, si riunivano per trattare gli interessi della vallata.

La chiesetta di Ramandolo risale al secolo XV. Furono gli abitanti di Torlano, di Ramandolo e di Valle Montana (Konačič) che vollero edificare la chiesetta; e la edificarono non tanto per comando divino, quanto per fede, orgoglio e comodità. Infatti la tradizione vuole che essa sia stata costruita per l'apparizione di San Giovanni; ma, siccome il sasso, dove esisterebbe l'impronta del piede del santo, non è venerato come reliquia, è chiaro che non ci fu alcuna apparizione. La chiesetta fu invece costruita perché quell'altra, di San Giorgio, alla quale si sale da Torlano, andò in rovina. Di essa rimane ancora qualche affresco, e la cupola sfondata, anch'essa con ricordi di affreschi.

Dunque il 14 aprile del 1482, il Notaio di Nimis (Meme), Paolo Mignei stese l'atto di fondazione della chiesa e di donazione di un ronco per essa. Fu fatto un patto fra i tre citati paesi con il quale ognuno si impegnavano a portare l'opera a compimento senza la possibilità che uno potesse ritirarsene. La chiesa veniva dedicata a Dio, alla Beata Vergine e a San Giovanni Battista. Si sa pure che il giorno dopo, alla presenza dello stesso Notaio, fu donato un altro ronco alla chiesa dalla confraternita di S. Maria di Nimis, però con qualche gravame annuo.

Sulla costruzione della chiesa si hanno dei documenti oltretutto le tradizioni (leggende) antiche come quella citata del sasso, che esiste ancora, di G. Giovanni Battista. Su quel sasso sarebbe comparso per grazia di Dio, il santo ad una donna che stava attingendo l'acqua dalla fontana ed a lei le avrebbe ordinato

l'erezione della chiesa in suo onore. Come prova della sua apparizione il santo avrebbe lasciato l'impronta del piede nel sasso. La fontana si trova a ovest poco discosta dalla chiesa.

Finì la costruzione della chiesa, si cominciò a fare la cantina; ed i suoi muri si possono trovare ancora oggi nel luogo adibito attualmente a cantina della osteria.

Al contrario delle pievi, la chiesa non ebbe sagrato. I morti venivano perciò seppelliti altrove e probabilmente a San Gervasio di Nimis. L'architettura è sobria e rispecchia il tempo della costruzione, sebbene qualche finestra sia stata chiusa.

Gli affreschi sono dovuti forse alla stessa mano di quelli di San Gervasio di Nimis. Essi rispecchiano l'arte del 1400 pur essendo stati eseguiti più tardi. Verso il 1500 gli affreschi furono intonacati senza molto riguardo. Poi tornarono alla luce e assunsero grande importanza perché scarse sono le pitture del 1400 in Friuli.

L'altra risale al 1512 e conserva le statue della B.V. col bambino, di San Giovanni Battista, di San Rocco, San Sebastiano, Santa Elisabetta e di Santa Brigida. Esse furono donate per la somma di 45 ducati. Dopo aver cambiato mille posti, finirono in sacrestia, da dove poi scomparvero.

All'epoca del restauro, che avvenne nel 1931 ad opera della Sovrintendenza ai Monumenti, esse furono ritrovate presso un antiquario a Udine, e quindi rimesse nella chiesa. Tuttavia pare che una statua, forse quella di San Sebastiano, non sia autentica.

La pila dell'acqua santa è di marmo, e, nella sua semplicità, è molto bella. È stata murata sul lato sinistro (e adibita a fonte battesimale) affinché non venga trafugata. Alcuni segni di colpi stanno a indicare che un tempo la volevano togliere da Ramandolo.

Una tradizione dice che la porta della chiesa fu donata dai conti di Savorgnan che avevano la giurisdizione sulla zona. Fu collocata in malomodo poiché qualche pezzo fu invertito. Comunque anche oggi essa rimane come fu posta in origine.

Questa chiesetta ad ogni modo è storicamente importante anche perché il complesso della sua architettura e degli affreschi che la ornano non rispecchiano l'arte italiana o friulana del tempo; non si può dire, ad esempio, che essa si avvicini alla scuola pittorica di Tolmezzo, ma piuttosto che rispecchia uno stile come può essere quello carinziano e sloveno del tempo. Il sistema delle absidi, con quei cornicioni interni a romboide, si possono rivedere altrove, nelle zone della Carinzia e Slovenia.

Chissà che in quei tempi la Slovenia Friulana occidentale non fosse percorsa da maestri pittori di quelle regioni? Si sa che a Tarcento si era stabilito in quel periodo un certo Thoner, oriundo dalla Carinzia, che svolgeva la sua attività nella zona. La pittura e la costruzione della chiesetta di Ramandolo richiama pure quella del Tiglio (Lipa) e di San Quirino (Sv. Kvirin) nonché quella del vecchio cimitero di Faedis (Fojda) che per mancanza di fondi non poté mai essere restaurata. In quel periodo la Slovenia Friulana era sicuramente in strette relazioni artistiche con il resto della Slovenia.

Tornando alla chiesetta di Ramandolo, essa ebbe una memorabile visita il 17 agosto 1871 in occasione della consegna delle campane; vi salì l'arcivescovo Andrea Casasola colui che concesse l'imprimatur per la stampa del primo catechismo sloveno per la Diocesi di Udine. Essa venne allora riconsacrata, e si stabilì che il parroco di Nimis venisse, ogni anno, la terza domenica dopo pasqua, giorno stabilito per il patrono. Quel giorno è sagra annuale e tutti ne approfittano per degustare lo squisito celebre vino.

Il luogo circostante è bello e solatio. La chiesetta rustica dà un senso di elevazione nelle sfere celesti e di misticismo. Peccato che accanto ad essa sia stata costruita una casa in cemento in stile moderno, casa che in realtà stona sgradevolmente quanto mai nei confronti di quel piccolo e antico gioiello artistico che è la bella e frequentata chiesetta di Ramandolo.

Dove si devono puntare gli occhi

SLAVIA FRIULANA E VAL RESIA

Denominazione, limiti e divisioni delle Prealpi Giulie

Bacini montani - Torre e Natisone - Rilievi agronomici

Situazione forestale e zootecnica - Spopolamento

2

All'incirca nei Comuni della zona montana si registrano questi dati di produzione: **Taipana:** patate ha 28 q.li 3.780, vite ha 1 q.li 10, mais ha 54 q.li 970; **Lusevera:** patate ha 23 q.li 2.760, vite ha 2 q.li 13, mais ha 33 q.li 610; **Stregna:** ha 35 q.li 3.850, vite ha 28 q.li 350, mais ha 43 q.li 636, grano ha 37 q.li 550, orzo ha 2 q.li 26; **Savogna:** patate ettari 60 quintali 6.120, vite ettari 25 quintali 325; mais ettari 24 quintali 394, grano ettari 21 quintali 315. **Grimacco** ettari 40 quintali 4.600, vite ha 40 q.li 450, mais ha 12 q.li 180, grano ha 22 q.li 310, orzo ha 1 q.li 12; **Drenchia:** patate ha 40 q.li 4.440, vite ha 25 q.li 260, mais ha 5 q.li 75, grano ha 15 q.li 210, orzo ha 2 q.li 24, segala ha 1 q.li 12; **S. Leonardo:** patate ha 55 q.li 6.600, vite ha 70 q.li 1000, mais ha 148 q.li 2864, grano ha 22 q.li 395, orzo ha 2 q.li 26, segala

ha 1 q.li 13; **S. Pietro al Natisone:** patate ha 70 q.li 8.400, vite ha 201 q.li 3000, mais ha 159 q.li 3282, grano ha 40 q.li 270, orzo ha 2 q.li 28, segala ha 1 q.li 12; **Pulfero:** patate ha 75 q.li 7.500, vite ha 104 q.li 1300, mais ha 86 q.li 1542, grano ha 10 q.li 160, orzo ha 1 q.li 14, segala ha 1 q.li 12; **Montenars:** patate ha 18 q.li 1.440, vite ha 43 q.li 500, mais ha 12 q.li 240.

Complessivamente sono stati messi in lavorazione: per le patate 444 ha (produzione q.li 49.300), vite 539 (7208), mais 576 (10793), grano 173 (2660), orzo 10 (130), segala 4 (49).

A loro volta i Comuni della zona pedemontana-collinare offrono queste cifre complessive: patate ha 530 quintali 63.720, vite 3396 (49640), mais 1898 (42763), grano 428 (8280), orzo 17 (304), segala 18 (322), avena 16 (215). A Faedis, Nimis e Tarcento le produzioni variano di poco.

Pertanto l'economia agricola in generale è imperniata sulle seguenti coltivazioni elencate in ordine di importanza: mais, patate, piante legnose da frutto, frumento, segala, orzo, carote, rape, prato da vicenda, fagioli, vite, grano saraceno. Esigua la praticoltura e ciò influisce sull'allevamento del bestiame. Scarsissime sono le concimazioni chimiche e la concentrazione di letame avviene soltanto su piccoli appezzamenti.

Dal censimento agricolo del 1930 rileviamo i dati di ampiezza delle proprietà (o aziende) agricole delle due zone:

Montana (Alta Slavia): fino a 0,50 ha aziende 166, da 0,51 a 1 ha 197, da 1,01 a 3 ha 736, da 3,01 a 5 ha 713, da 5,01 a 10 ha 1169, da 10,01 a 20 ha 605, da 20,01 a 50 ha 106, da 50,01 a 100 ha 3, da 100,01 a 500 ha 2, oltre i 500 ha 1. Quindi un totale di 3698 proprietari con ha 25.481.

Pedemontana-collinare: fino a 0,50 ha aziende 1501, da 0,51 a 1 ha 977, da 1,01 a 3 ha 2487, da 3,01 a 5 ha 1245, da 5,01 a 10 ha 1121, da 10,01 a 20 ha 309, da 20,01 a 50 ha 70, da 50,01 a 100 ha 11, da 100,01 a 500 ha 10, oltre i 500 ha 2. Totale proprietari 7733, ha 29.575.

E veniamo al settore forestale. Di estese formazioni vere e proprie non è il caso di parlare. Abbondano invece i prati-pascoli più o meno arborati o cespugliati; e mentre il catasto agrario valuta la superficie boscata totale a 22.641 ha, il catasto forestale dà la cifra di 20.079.

Nella zona montana (Alta Slavia) prevale il castagno e in quella pedemontana-collinare il faggio che ricoprono rispettivamente il 60 e il 65% della superficie boscata. Però soltanto il 7% dei castagni dà frutto. Savogna, Nimis e Tarcento sono i centri maggiori sia come produzione di castagni da frutto (si coltivano all'incirca in ogni Comune 120-125 ha di terreno) che di fustaie di castagno (rispettivamente 222, 545 e 279 ha).

(continua)

SREČNO·NOVO·LETO·ŽELIJO
BUON·ANNO·AUGURANO

ČIB BOVEC

Industrijsko podjetje čipk in posteljne konfekcije

Industria dei merletti e dell'abbigliamento del letto

Tovarna pletenin Ljubljana

angora

Obrat Kobarid

KVZ

Kmetijsko vinarska zadruga Vipava

s svojimi enotami in poslovalnicami ter v sodelovanju z zasebnimi kmetovalci proizvaja priznana vipavska vina ter prvovrstne trsne cepljenke po naročilu

Se priporočamo!

KOPER

Hotel TRIGLAV

SREČNO NOVO LETO 1966 vam želi kolektiv hotela TRIGLAV v KOPRU s svojimi obrati hotel ŽUSTERNA, restavracija motel RIŽANA in gostišče STADION.

BOVEC

kovinsko Industrijsko podjetje

«**TRENTA**»

Impresa industriale metallurgica

Alpska modna
industrija
RADOVLJICA

Almira

z obrati v Radovljici, Lescah in Novi Gorici nudi potrošnikom široko izbiro

MODNIH PLETENIN

v priznanih kvalitetah doma in na tujih tržiščih

Prapotnich Giuseppe "Pri Puhu,"

ČEDAD - CIVIDALE - Trg Sv. Ivana 1

Oriske Crekavre
NOVA GORICA

TA TEKSTILNA TOVARNA
AJDOVŠČINA

Tekstilna tovarna Ajdovščina izdeluje razne bombažne tkanine: kretone, cefirje, polpopline, flanelne in flanelaste rjuhe v pestrih in enobarvnih vzorcih. Indanthrensko stalne barve ter apretura proti mečkanju, daje tkaninam

Tekstilne tovarne Ajdovščina veliko uporabno vrednost.

V predilnici pa v specializaciji proizvaja: Nm 60 česano, 34 in 16 kardirano, kakor tudi 60 in 34 sukano bombažno prejo.

s svojo dolgoletno tradicijo in najsodobnejšo opremo proizvaja:

— verige za vse panoge industrije, transporta, široko potrošnjo, do najtežjih sidernih verig za opremo ladij

posebno priporoča nakup visoko kvaliteten snežnih verig

TOVARNA VERIG · LESCE PRI BLEDU

Damski frizerski salon
Parrucchiera per signora

Adele Predan

Klodič - Villa di Mezzo

Zorzenone
Walter

Barbiere - Brivec

CIVIDALE - ČEDAD

Piazza P. Diacono, 21

TI

LJUBLJANA, Beethovnova 12

tehno - impex

želi vsem svojim poslovnim prijateljem
srečno in uspehov polno leto 1966

VITERGIN TABLETE

Odlično sredstvo za premagovanje naporov

- pri športu
- pri študiju
- pri delu
- na potovanju

PROIZVAJA

“LEK,”

Tovarna farmacevtskih in kemičnih izdelkov

Ljubljana

VESEL BOŽIČ IN SREČNO NOVO LETO ŽELIJO

REX

Industrie
A. ZANUSSI

PORDENONE (Videm-Udine)

hladilniki, televizorji, štedilniki,
velike kuhinjske, pralne in hla-
dilne naprave za hotele, kolekti-
ve in revstavracije

ŽELI

svojim cenjenim odjemalcem
vesel božič in srečno novo leto

BCIKB

BANCA DI CREDITO DI TRIESTE
S. P. A.

TRŽAŠKA KREDITNA BANKA

GLAVNICA LIR 600.000.000 - VPLAČANIH LIR 180.000.000

TRST - ULICA FABIO FILZI ŠT. 10

TELEFON ŠT. 38-101

BRZOJAVNI NASLOV: BANKRED

želi veselo, uspehov polno
in srečno novo leto

porge i migliori auguri e for-
mula i voti per un nuovo anno
sereno prospero e felice

solari & c/udine spa

Industria orologerie speciali
e apparecchi elettromeccanici

DITTA VIDUSSI Tessuti - Confezioni
Arredamenti

CIVIDALE - ČEDAD

Piazza Adelaide Ristori, 1

BRUNO TOTOLLO

EMPORIO CIVIDALESE DELLA SCARPA
ČEDAD - CIVIDALE

Elektro Gorica

Enota Tolmin

Podjetje za distribucijo električ-
ne energije

Soško Gozdno Gospodarstvo

TOLMIN

Brunov Drevored, 11 - Telefon 54, 55

KOLEKTIV SOŠKEGA GOZDAR-
SKEGA GOSPODARSTVA z gozd-
nimi obrati v Ajdovščini, Idriji
in Tolminu ter obratom za gozd-
ne naprave in za gozdno meha-
nizacijo

AZIENDA FORESTALE DELL'AL-
TO ISONZO con le Filiali di
Ajdovščina, Idrija, Tolmino e con
il cantiere per la costruzione di
attrezzature per la meccanizza-
zione boschiva

Giuditta Teresa

Specialita' gubane locali - Izvrstne domače gubance

Scrutto di S. Leonardo - Skrutovo pri Sv. Lenartu - Tel. 72205

Tovarna Čevljev

(Fabbrica Calzature)

TOLMIN

Tobačna Tovarna Ljubljana

**Poslovna enota
Tolmin**

Mesarsko podjetje - klavnica

TOLMIN

Hotel KRN

TOLMIN

Vam nudi v vsakem času do-
mače specialitete na žaru, soške
postrvi, piščance, odojke in
kozličke na ražnju.
Restavracija z dobro domačo
kuhinja. Na zalogi vedno velika
izbira domačih vin.
VSAKO NEDELJO PLES

Obiščite slovenska naravna zdravilišča

CATEŠKE TOPLICE

Indikacije: revmatizem, rehabilitacija lokomotornega aparata, obnova.

DOBRNA

Indikacije: ženske bolezni, bolezni ožilja, lažje oblike revmatičnih obolenj,
nevtrastenija, izčrpanost, rekonvalescenca

DOLENJSKE TOPLICE

Indikacije: revmatizem, ženske bolezni, obnova, rekonvalescenca.

LAŠKO

Indikacije: rehabilitacija traumatoloških, ortopedskih, deformativno-degenerativ-
nih, - gerontoloških, - necroloških in revmatoloških slučajev lokomo-
tornega in opornega aparata

ROGAŠKA SLATINA

Indikacije: okvare jeter in žolča, katarji želodca, dvanajstnika in črevesja, rane
na želodcu in dvanajstniku, stanja po akutnem in kronični pankreati-
tis, postoperativna stanja gornjega predela trebuha, toščavost, dia-
betes, prostatitis, nevrovegetativne motnje, okvare ledvic, mehurja
in sečnih potov, urtikariis in alergični ekcemi.

RADENSKA SLATINA

Indikacije: srčna obolenja, obolenja ožilja, ledvic in prebavil, želodca, črevesja,
jeter in žolča

SMARJEŠKE TOPLICE

Indikacije: krvna obtočila, vegetativno-hormonske motnje, menagerske bolezni
GOZD MARTULJK

« Stane Rozman » klimatsko zdravilišče

Indikacije: thyriotoxicosa, Basedow, psihonevtrastenija, astenija, anemija, inaktiv-
na TBC pljuč, chorioretinitis, bronhialna astma.

Vsa zdravilišča poslujejo celoletno

Gradbeno podjetje

Posočje

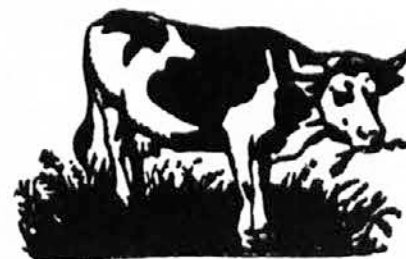
TOLMIN

MOST NA SOČI

Podjetje za proizvodnjo drobne
industrijske opreme in konvin-
ske galanterije

Impresa produzione piccoli ar-
redi industriali e oggetti di me-
tallo

Podjetje za nakup in predelavo

mleka **Planika**

KOVARID

Impresa per il commercio
e la lavorazione del latte

Gostinsko podjetje Kobarid

Vse udobnosti - Odlična postrež-
ba - Ugodne cene - Udobne sobe
s toplo in mrzlo tekočo vodo
Tutte le comodità - Servizio
inappuntabile - Massima conve-
nienza - Camere con acqua cor-
rente calda e fredda

VELETRGOVSKO PODJETJE

Kokra

TERSTILNO BLAGO - GALANTERIJA

KRANJ

Vsem cenjenim bralcem Matajurja želimo veliko
uspehov in osebnih sreč v novem letu 1966.

Ko boste obiskali GORENJSKO, se priporočamo za obisk naših
specializiranih prodajal, s tekstilom, galanterijo, izdelki domače
in umetne obrti v KRANJU, na BLEDU in na JESENICAH.

Veletrgovsko podjetje
KOKRA KRANJ